

Michael Löwy

Tretton teser om den ekologiska krisen

*Hur kan vi utifrån ett socialistiskt perspektiv sammanfatta den rådande klimatkrisen? Michael Löwy, som är sociolog och mångårig aktivist inom världsrörelsen Fjärde Internationalen, försöker här att vaska fram en essens. Artikeln har tidigare publicerats i förkortad form i **Internationalen** nr 18/2020*

I. Den ekologiska krisen är 2000-talets viktigaste sociala och politiska fråga, och den kommer under kommande månaderna och åren att bli ännu viktigare. Planetens, och således mänsklighetens, framtid kommer att avgöras under de närmsta decennierna. Vissa vetenskapsmäns beräkningar av scenarier för år 2100 är inte särskilt användbara, av två skäl: A) vetenskapligt: med tanke på alla återverkande effekter som är omöjliga att beräkna är det ytterst riskabelt att göra prognoser för ett sekel. B) politiskt: när seklet är slut är vi alla, våra barn och barnbarn borta, så vem bryr sig?

II. Om den genomsnittliga temperaturen överstiger den förindustriella perioden med 1,5° finns det, som IPCC förklarar, en risk att det utlöses en oåterkallelig process av klimatförändringar. Den ekologiska krisen har flera aspekter med farliga konsekvenser, men klimatfrågan är tveklöst det mest dramatiska hotet. Vilka konsekvenser skulle det få? Bara några få exempel: allt fler megabränder som i Australien; floder försvinner och markområden förvandlas till öken; polarisar smälter och förskjuts och havsnivån höjs, kanske dussintals meter. Men redan vid två meter skulle enorma områden ha försvunnit i havet. Hur högt kan temperaturen stiga? Vid vilken temperatur kommer det mänskliga livet att hotas på denna planet? Ingen kan svara på de frågorna.

III. Det är risk för en katastrof som aldrig tidigare har skådats i mänsklighetens historia. Vi behöver gå tillbaka till Pliocen för några miljoner år sedan för att hitta klimatförhållanden som liknar det som i framtiden kan bli verklighet. De flesta geologer menar att vi står i början av en ny geologisk period, Antropocen, utifrån att förhållandena på planeten har förändrats av

mänsklig påverkan. Klimatförändringarna började med 1700-talets industriella revolution, men de tog ett kvalitativt språng efter 1945, med den nyliberala globaliseringen. Med andra ord är det den moderna kapitalistiska industriella civilisationen som är ansvarig för ansamlingen av koldioxid i atmosfären, och därmed för den globala upphettningen.

IV. Det kapitalistiska systemets ansvar för den överhängande katastrofen är allmänt erkänd. I sin encyklika *Laudato Si* [Lovad vare du] uttalade sig påven Franciskus, utan att nämna ordet ”kapitalism”, tydligt och klart mot ett i grunden sjukt system av kommersiella och egendomsförhållanden, vilket enbart grundar sig på ”principen om maximal vinst”, som ansvarigt för både sociala orättvisor och ödeläggelse av vårt gemensamma hem, naturen. En paroll som taktfast skanderas över hela världen i ekologiska demonstrationer är ”Förändra systemet, inte klimatet!” Den inställning som de främsta företrädarna för detta system, förespråkarna för *business as usual* – miljardärer, bankirer, ”experter”, oligarker, politiker – uppvisar kan sammanfattas i de ord som tillskrivs Ludvig den fjortonde: ”Efter mig, syndafloden”.

V. Problemets sammanfogning med systemet illustreras på ett grymt sätt av regeringarnas handlande. Med mycket få undantag agerar samtliga till förmån för kapitalackumulation, multinationella företag, fossiloligarkin, allmän kommodifiering¹ och frihandel. Vissa av dem – Donald Trump i USA, Jair Bolsonaro i Brasilien, Scott Morrison i Australien – är öppna miljömarodörer och klimatförnekare. De andra mer ”förnuftiga” anger tonen under de årliga COP-mötena, som uppvisar en vagt ”grön” vältalighet men fullständig passivitet. Det mest framgångsrika mötet var COP 21 i Paris, som avslutades med högtidliga löften från alla deltagande regeringar att minska utsläppen – löften som sveks av alla utom några få öar i Stilla havet. Vetenskapsmän beräknar, att även om löfterna skulle uppfyllas så skulle temperaturen ändå stiga med upp till 3,3°....

VI. ”Grön kapitalism”, ”kolmarknader”, ”kompensationsmekanismer” och annan manipulering i en så kallad ”hållbar marknadsekonomi” har visat sig vara helt värdelösa. Bakom en fasad av ”miljövänlighet” rusar utsläppen i höjden och katastrofen kommer allt närmare. Det finns ingen lösning på den ekologiska krisen inom kapitalismens ramar, ett system som är helt hängivet ökad produktion och konsumtion, en våldsamt kamp om ”marknadsandelar”, kapitalackumulation och att maximera vinsterna. Dess inneboende sjuka logik leder oundvikligen till att den ekologiska balansen rubbas och ekosystemen förstörs.

VII. De enda effektiva alternativen som kan undvika en katastrof är de radikala. ”Radikala” betyder att angripa roten till det onda. Om det kapitalistiska systemet är roten så behöver vi alternativ som är mot systemet, det vill säga antikapitalistiska alternativ som ekosocialism, en ekologisk socialism som kan klara av 2000-talets utmaningar. Andra radikala alternativ som ekofeminism, social ekologi (Murray Bookchin), André Gorz’ politiska ekologi eller ner-växt (”degrowth”) har mycket gemensamt med ekosocialism: på senare år har de ömsesidigt påverkat varandra.

VIII. Vad är socialism? För många marxister är det en förändring av produktionsförhållandena – med hjälp av ett gemensamt tillägnande av produktionsmedlen – för att frigöra produktivkrafterna. Ekosocialismen finner sin utgångspunkt hos Marx men bryter uttryckligen med hans produktivtetsinriktade modell. Det är givetvis oundgängligt med ett gemensamt tillägnande, men även produktivkrafterna måste omvandlas: a) genom att förändra deras energikällor (förnyelsebara istället för fossila bränslen); b) genom att minska den globala energikonsumtionen; c) genom att minska produktionen av varor (”ner-växt”), och genom att avskaffa meningslös verksamhet (annonser) och skadlig verksamhet (bekämpningsmedel, vapen); d) genom att sätta stopp för planerat åldrande av varor. Ekosocialism innebär också en

¹ *Kommodifiering* – förvandla allt till varor – öa.

omvandling av konsumtionsmodeller, transportformer, urbanism och ”livsstil”. Kort sagt är det mycket mer än en förändring av ägandeformerna: det är en *förändring av civilisationen*, grundad på värden som solidaritet, jämlikhet och respekt för naturen. En ekosocialistisk civilisation bryter med en inriktning på produktivitet och konsumtion till förmån för förkortning av arbetstiden och således mer fritid som kan ägnas åt social, politisk, fritids-, konstnärlig, erotisk, etc. aktivitet. Marx talade om detta mål som ”frihetens rike”.

IX. För att få till stånd en övergång till ekosocialism krävs en demokratisk planering som vägleds av två kriterier: att tillfredsställa verkliga behov och att respektera planetens ekologiska balans. När väl anstormningen från annonser och fixeringen vid konsumtion har undanröjts, kommer människor själva att demokratiskt avgöra vilka deras verkliga behov är. Ekosocialismen utgår från de folkliga klassernas demokratiska förnuft.

X. Det kräver en verklig samhällsrevolution. För att genomföra det ekosocialistiska projektet räcker det inte med delreformer. Walter Benjamin skrev i marginalen på sina teser *Om begreppet historia* (1940): ”Marx sa att revolutioner är världshistoriens lokomotiv. Men saker och ting kan utvecklas på andra sätt. Det är möjligt att revolutioner är den handling med vilken de människor som reser på tåget drar i nödbromsen.” Översatt till 2000-talets språk: vi är alla passagerare på ett självmordståg som kallas den moderna industrikapitalistiska civilisationen. Detta tåg är på väg mot en katastrofal avgrund: klimatförändringar. De revolutionära handlingarna har som mål att stoppa det – innan det är försent.

XI. Ekosocialism är på samma gång ett projekt för framtiden och en strategi för kampen här och nu. Det handlar inte om att vänta på att ”förhållandena mognar”. Det är nödvändigt att länka samman den sociala och den ekologiska kampen och bekämpa de mest destruktiva initiativ som tas av de krafter som står i kapitalets tjänst. Det är vad Naomi Klein kallade *Blockadia*. Under den sortens mobiliseringar kan ett antikapitalistiskt medvetande och intresse för ekosocialism uppstå under kampen. Förslag som Grön New Deal är en del av denna kamp, i den radikala form som kräver att en definitivt avstår från fossil energi – men inte i den form som begränsar sig till en återvinnande ”grön kapitalism”.

XII. Vem är subjekt under denna kamp? Det föregående seklets arbetarromantiska/industriinriktade dogmatism är inte längre aktuell. De krafter som står i första ledet under denna konfrontation är ungdom, kvinnor, ursprungsfolk och bönder. Kvinnor är mycket närvarande i det fantastiska ungdomsuppror som har utlösts av Greta Thunbergs upprop – en av de största källorna till hopp för framtiden. Som ekofeministerna förklarar för oss, beror detta massiva deltagande av kvinnor i mobiliseringarna på det faktum att de är de första offren för systemets miljöförstöring. Fackföreningar börjar också, på vissa håll, dras in. Det är avgörande, ty när det kommer till kritan kan vi inte besegra systemet utan att arbetarna i städer och på landsbygden, majoriteten av befolkningen, deltar aktivt. Den första förutsättningen i alla rörelser är att binda samman ekologiska mål (att stänga kolgruvor och oljekällor, eller värmekraftverk, etc.) med garanterad sysselsättning för de berörda arbetarna.

XIII. Har vi någon chans att vinna den här striden innan det är för sent? Till skillnad från de så kallade ”kollapsologerna”, som högljutt förkunnar att katastrofen är oundviklig och att allt motstånd är meningslöst, tror vi att framtiden är öppen. Det finns ingen garanti för att denna framtid kommer att vara eko-socialistisk, men som Bertolt Brecht sa: ”De som kämpar kan förlora. De som inte kämpar har redan förlorat.”

Översatt från *International Viewpoint* 4/2 2020. Översättning: Göran Källqvist

Lästips – Löwy om ekologiska frågor

[Från Marx och Engels till ekosocialism](#)
[Ekosocialism – jordens möjlighet?](#)